

Данияр Исанов – 1975-жылы 9-майда Талас ерееніне караштуу Чат-Базар айылында туулган. 1992-жылы Талас шаарындагы №1 – кыргыз орто мектебин бітірген. 1996-жылы Кыргыз Мамлекеттик Улуттук Университетинин “кыргыз филологиясы” факультетин аяктаган. Учурда “НТС” телерадиокомпаниясында эмгектенип келіде.

Данияр Исанов

Ата Журт

Ата Журт деген сөздүн өзүн эстегенде, эчаккы өткөн бир учур эске түшөт. Ошол жылдары тагдыр мени, Жер Ортолук деңиздин жээгине чейин сүрүп барып таштаган эле. . .

Ал учурда тамырымды тартып, сырымды сураган жалгыз гана күрп-шарп эткен деңиздин толкуну болчу. Толкунга гана айтчумун сырымды. Ал менин ырымды угуп, ыйымды түшүнчү.

Көкүрөккө толгон бугумду деңизге төкчүмүн. Ата-бабам көрбөгөн алыскы жерде жүрүп, кайсы бир күнү онтобой туруп катуу жыгылганым эсимде. Таңды-кеч төшөк тартып жатып, жаман ойлор жабышканда, Кудайдан тилегеним бир эле нерсе болгон. Эмнеси болсо да өз элиме жетип, көзүмдү өз жеримде жумсам деген!

Топурактын жытын сагынчумун. Ата Журтумдун топурагынын жыты мурдумду өрдөгөнсүп, оюман кетпей туруп алган. Кусага чалдыкканымды түшүнбөптүрмүн. Азыр мен басып жүргөн, көзүм өткөн соң мени баса турган, Ата Журттун топурагынын жытына зар болуп ооруптурмун.

Ошондо билдим, кусалык деген сөздүн төркүнүн. Кусадан да адам өлүп алышы мүмкүн экенине күбө болгом. Жарыктык таенем, өз кызына болгон энелик сүйүүсүнүн айынан жыл айланбай ооруп, жүрөгү кусага чалдыгып, акыры жүрүп олтуруп ал дарт алып тынган эле. Көрсө, адам ошон үчүн

баарынан улук экенин, адамдардын көкүрөгүндө сүйүү жашаган үчүн кусалык деген илдет менен оорушаарын, сүйүү жалаң эле эне менен баланын, аял менен эркектин ортосунда гана эмес, андан да өтүп Ата Журт менен адамдын ортосунда да терең тамыр алганына алыста жүрүп түшүнгөм.

Ак деңизди байырлап жүрүп, ажайып кооз делген Анталиянын асфальт жолдорунда баратып, жазгы алашалбыртта баткагы тизеге жеткен айылымдын жолдорун сагынчумун.

Биз иштеген мейманкананын бөлмөсүнө түнөгөнгө караганда, деңиз жанга тынч. Анткени таң аткыча толкунду тыңшайм. Башкалары кайсы тилде сүйлөшкөнүн ким билсин, мекенден миндеген чакырым алыста туруп, толкун менен эне тилимде сүйлөшчүмүн.

Айланамда кыргыз жок кыйналаар элем. Кудайдан тилим унутулуп, дилим бурулуп калбасын деп тилечүмүн. Жумалап ачка жүрсөм да жулунбадым. Кошоматка кол куушурбадым. Алтын сатып, уурдаганым жок. Арымды сатпадым. Абийиримди сактадым. Ошого шүгүр дейм. Чөнтөгүм жука болгону менен көкүрөгүм тунук болгонуна каниет кылдым. Карманган байлыгым - тилим болгону үчүн өзүмдү өтө бай эсептечүмүн. Жанымда өзүм менен дайыма кошо жүрчү комуз күүлөрүн угуп, аман калдым. Жалгыз экениме карабай, тилимди сактайм деп кудайдын куттуу күнү өзүм менен өзүм кыргызча сүйлөшчүр элем.

Мынчалык жанга жагымдуу тилди мен эч жерден уга алганым жок. Кыргыздын сөгүнгөн сөздөрүнөн өйдө кулакка жагымдуу угулат.

Кайсы бир күнү жайдын аптаптуу түнүндө уктап жатсам, көпкө чейин деңиздин арыз-муңун эч ким укпай койгонгобу же ичине сыры батпай кеткенби, айтор, катуу толкуду. Бутумду деңизге салып уктачумун. Өмүрүмдө мындай чоочубасам керек. Денемди суунун шары жууп кеткенде гана көзүм умачтай ачылды. Кантип ыргып турганымды сезбей калдым. Жээкти көздөй качтым. Көпкө дейре толкуду деңиз. Кудум мен алтүндө алыста калган айылымды, көчөдө калган эчаккы балалыгымды эстеп мөгдөп ыйлаган сыңары толкуду. Өрөөпкүүсү, кубанычы, арыз-муңу, арманы

толкунга катылып жатканын түшүндүм. Адам түгүл жаратылыш да бук болгондо эчкирип ыйлайт тура. Көрсө, ал жакта да Ата Журтуна жамынып, өз көмөчүнө күл тарткандар көбөйүп кетиптир...

* * *

Бул деңиз жөн деңиз эмес. Эчен тарыхты өзүнө сиңирип, эсепсиз эрөөлдөрдү кечирген, кандар төгүлүп канча бир жандарды жуткан деңиз. Ушул нерсе эртели-кеч күнгө какталып, эс алам деп алыстан келген адамдардын ойлоруна келет болду бекен деп ойлончумун?!

* * *

Алгачкы ирет ушул деңиздин атын 5-классымда окуп жүрүп, тарых сабагынан уксам керек эле. Минтип ата-бабам көрбөгөн чалкыган деңизди байырлап калам деп, үч уктасам түшүмө кирбеген. Канча бир жандар мактап, алыстан арзышкан деңиз боюнда жатып, оюмдан киндик кан тамган жер кетпей, кусаланаар элем.

* * *

Андан бери көп жылдар өттү. Азыр менин бактым тоодой. Оорусам, айыктырып алаар, Ата Журт коюнунда жүргөнүмө сыймыктанам. Бөтөн жерде жашаган жыргал турмушумдан баш тартып, өз жеримде жүргөнүмдүн өзү чоң бакыттын бири эмеспи?!

* * *

Өзү оорубай, сени ооруткандарга наалат тийсин, Ата Журт!

* * *

Жер Эне неге силкинет, билесиңби?! Көп болду дейт, көпчүлүк менин арыз-муңумду укпай калышканына. Эбин таап эл башкаргандар, акыры келип менин кучагыма жашынышаарын бир ойлоп коюшса боло дейт. Барыдан да үстүмдө туруп, үстүмөн тон бычып атышканына, устукандап сатып атышканына кантип түтөйүн дейт. Ошон үчүн ооруп, ошон үчүн онтоп аткандагым дейт.

Алыкул сени неге мынчалык сүйгөнүн, кеч түшүндүм! Сени баарыбыз, Алыкулдай сүйүшкө акылуубуз!

* * *

- “Сен ооруба, мен ооруюн Ата Журт!” – деген Алыкулдун ырын бала кезибизден жаттап чоңойгонубуз менен, түшүнбөй эле жаттап жүрүп эс тарткан окшойбуз. Болбосо, неге азыр эл жетектеген мыкчыгерлер, сенин дартыңды айыктыргандын ордуна жаратыңа туз себишип, ырбатышууда?!

* * *

- Каргыш тийсин, Ата Журтун сатканга!

-Эй, курбум! Аларга азырынча каргыш да дуба да, өтпөйт. Ириде, алардын кабыргалары бар болду бекен дебейсиңби?! Бар болсо, кабыргалары кайышат эле го?! Кылы кыйшайбаган кишилер деп, ошолорду айтат.

* * *

Мекенине жамынып, өз ишин бүтүргөн кишилер көбөйдү. Ооба, кудум, кой терисин жамынган карышкыр өңдүү.

* * *

Элим! Жерим! Мекеним! – деп кыйкыргандар, Ата Журтунун айынан жүрөк оорусу кармап, инфарктка учураптыр деген окуяга алигүнчө күбө элекпиз, аттиң?!

* * *

Элим үчүн жанымды кыюуга даярмын! - деп калк алдында какшангандардын Ата Журтка кошкон салымына караганда, эл ичинде кериле кетмен чаап, эмгек менен күн кечирген бир дыйкандын мекенине жасаган кызматы опол тоодой?!

* * *

Түбөлүгүң түз болсо экен, Ата Журт!

* * *

Ар кылымда, Ата Журт үчүн жаралчу - уулдарың кайда, Ата Журт?!

* * *

Кыйын күнгө кабылдыңбы, Ата Журт? Кыйышпас уул жараткын, Ата Журт! Ошол уул - кылыч болуп чабылсын, жебе болуп атылсын!

* * *

Өзүң үчүн оттой жанып, күйсө чындап күлгө айланчу уул-кыздарың чыгаарынан күдөр үзбөй кое тургун, Ата Журт! Эл болгон соң, эл ичинен эртеби-кечпи, сен үчүн ооругандар чыкпай койбойт. . .

* * *

Биз оорусак, бизди айыктыраар - Ата Журт. Ата Журт ооруса, ким айыктырат? Албетте, сен, мен, ал! Демек, аны айыктырып алыш колубуздан келет, курбум. Анүчүн, кел азыртадан кам көрөлү! Ата Журттун жолунда, алдыга кадам таштайлы!

* * *

Бирөөнүн кайгысына күйбөгөн адамдан түңүл деген кыргыз. Көрүп туруп, көрмөксөнгө салбайлы. Эл башкарган эрендер, башкарганды өнөр көрбөстөн, мекен үчүн башы менен башмалдак атып иштешсин!

* * *

Үмүттөн күдөр үзбө, Ата Журт!

Кантсе да оорунду түшүнгөн адамдар, арабызда жок эмес. Акыны бар, акылманы бар, алп билек баатырлары бар дегендей, алар сенин дартыңа даба болушаар деген тилектемин.

* * *

Ата Журт! – деген ажайып керемет оору бар. Бардыгыбыз аны менен оорушка милдеттүүбүз. . .

Эгер ушул оору сенде бар болсо, анда сенден өткөн бактылуу адам жок. Жаралган ар бир уул-кызыңдын жүрөктөрү сен деп согуп, сен деп жүрөк оорутушсун, Ата Журт!

Сары чемодан

Обончу, маркум Калмурат Рыскуловго!

*Жетпеди - деп көксөгөн талабына,
Жан досум, кейибегин абалыма.
(Т.Кожомбердиев)*

Анда мен “өлүм”, “жашоо”, “турмуш” - деген нерсенин өзүн айра тааный албаган аңкоо бала элем. Энемдин кашында эркелеп, өмүрдүн маңызы эмне экенинен кабары жок кезимде, жетилген курак кучагын жая тосуп алды.

Алигүнчө көз алдымда. Ошол жылы алгач ирет жансыз адамдын сөөгүн көрүп, денем үрккөнү эч эстен кетпейт.

Сексенден өтүп чоң атам акка моюн суна, а дүйнө жайга сапар алды. Элеттен тыш, калаада көп кабаттуу үйдөн чыкпай, бал муздак жеп чоңойгон тагдырымды бир жектедим эле ошондо.

Коңгуроо шыңгыраганынан каалганы ача салсам, атам кашымда ыйламсырап: “атамдан айрылдым” деп турат. Оозума кеп келбей, аңкайып тура бердим. Аздан соң апам, мени жектеп:

- Атаңды кучактап, көңүл айтып койгонго жарабайсың?! – деди. Мурда мындай өлүм-житим дегенди башымдан кечирип көрбөгөн жаным, чын ниетим менен:

- Кантип көңүл айтат? – депмин.

Эртеси жеңил машинеде зуулдай айылга жөнөп калдык. Жолду ката атам үн-сөзү жок ойго батат. Ар кимибиз өз дүйнөбүз менен алекпиз. Качан гана бала күнүнөн туулуп өскөн өз үйүнө жакындаганыбызда машинени токтотуп, атам апамды тиктеп калды. Анан апам оор улутуна:

- Азыр үйгө өкүрүп киресиң. Муса агаңдын алдына барып, кайрат айт! – деди.

- Кантип? – дедим жаным кашайып, тартынчаак жаным.

- Акылың ордундабы? Ай, короого ыйлап кирип, агаңды кучактап туруп көңүл айтып кой!

- Кантип ыйлайм? Ыйлагым келбесе эле ыйлай беремби!?

- Кудай аткыр! Мына, эки жакка чыкпай үй күчүк болуп олтуруп, таза жапайы болгон тура. Эми эмне кылабыз? – деди апамдын айласы куруй.

Апам менен атам оор үшкүрүнүштү. Унчукпай машинеден түшүп, короо жакка бет алдым. Короодо котологон эл аңкайып мени карап калышканынан оозумдан келмем түшүп, дабдырап туруп калдым. Арыта боз үйдөн кошок кошкон аялдардын муңдуу үндөрү абаны жарып, азат бойду титиретет. Муса агам мени көрө сала өңгүрөп кучактап калды. Мен унчукпадым. Балапан кезимден чоң атам мага санжыра-жомоктон кеп козгой, адабиятка болгон ышкымды ойготкону менен мындай каада-салттан эч кабардар эмес элем. Анын өлүмүнө жаным күйүп-түтөп турса да, эмнегедир дендароо кишиден бетер элейип тура бердим.

Шайтан баскан шаарың менен шамыран кал!

Ооба. Анда мен колун кайчылаштыра суналып табытта жансыз жаткан чоң атамдын өңүн карап, үрөйүм уча, ар кыл ойлорго кеткем. Алдыда эмнелер күтүп турат, келечек, эртеңки күн кандай болот, чындап эле ушинтип айланандагы бардык жакын адамдарыңан акыры түбү ажал ажыратып коёбу?! Бул дүйнөң түккө да татыбайт тура деген таризде, бардыгыбыз бири-бирибиз менен кош айтышчу убакыт-саат келээрин ойлоп, ичим эңшерилди эле. Ошондо өзүмдүн эр жетип чоңойгонумду сездим.

Арадан эки жыл аяк баспай арман дүйнө, асмандан айым кулап, теңдешсиз таянаар тоом урап, апамдан айрылдым. Көзү өтөөрдөн аз мурда жанын кыйнаган кеселден жарыктык энем, алоолонуп от-жалын болгон алсыз манжалары менен менин маңдайымдан сылай:

- Уулум, ар нерсеге даяр бол. Турмуш сен күткөндөй жомок эмес! – деди кеберсиген эрди менен жүзүмдөн өөп. Ошол саам мен энемди соңку ирет көрүп жатканымды, эми мындан ары мени күндөй ысык мээрим менен эч качан эркелетпесин, мен үчүн күйүп-бышып санаага батпасын билген жокмун.

Турмуш жомок эмес экенин, жашоо опурталдуу экенин энемден айрылганда бир сезсем, кийин чогуу басып чогуу жүргөн жакын курбумдан айрылганда бир түшүндүм.

Жумушта олтургам. Эмнегедир сол көзүм тартат. Туптуура мындан он жыл илгери апамдан айрылаарда дал ушинтип сол көзүм тартканынан, жүрөгүм шуу дей түштү. Терезеден сыртка үнүлсөм, күздүн соңку күнү айланага бачым эле күүгүм түшүп, дене бойду чыйрыктырган муздак шамал жүрүп жатыптыр. Кетүүгө кам урдум.

“Кашайгыр, Калмурат өлүп алган жокпу?” - деген суроо, мээме мык болуп кадалат. Өзүмөн-өзүм кайсалактап, жанымды коерго жай таппай жаттым.

Баса, кечээ күнкү анын кейпи, кеби бир башкача көрүнгөн. Бир маалда олтурган ордунан шап туруп, кайгыга чөккөн каректери менен тигиле тиктеп:

- Мени узатып койчу! – деп кайрылып калды.

- Үйдө эле калып, чай ичип кетпейсиңби?! – деп канчалык жалбарганыма карабастан, табиятынан бүткөн көктүгүнө салып, моюн толгоп каршы туруп алды.

Көзгө сайса көрүнгүс караңгы түндө, жамгыр жашын тынбай төгүп турду. Кол чатырды кармаган Калмурат, жолдо баратып ачуу үшкүрүнө:

- Данияр, асынып өлүп алсам окшойт. Чыдамым түгөнүп бүттү! – деди.

- Акылыңдан айныба! Сенин алдыгындай обондорун, качандыр бир кезде сени багып алаарына ишен! – дедим. Менин кебим кулагынын сыртынан өтү. Маани да берип койгон жок. Кайра, “э, койчу” дегендей кайдыгер колун шилтеп койду. Анан кадамын арыштай:

- Эй, ушундай жашоодо куурап обон чыгарып, жашабай эле койдум. Тойдум!

Жолду катар жарым саат аркы-беркиден кеп уруп, тамаша кептен сүйлөй, маанайын көтөрүүгө аракет кылдым. Бир аз көңүлү ачыла түштү окшойт, бир маалда:

- Мен жөнүндө бир нерсе жазсаң боло?! – деди. Бири-бирибизди катуу тамашалашкан жаным, ойлонбой туруп:

- А, сен биринчи өлүп көр. Анан сени жазам! – депмин го кашайып.

- Ок, атандын оозун урайын! – деп арсалаңдады.

- Тамаша кеп! Сен биринчи элүүгө чык. Элге эмгегин сиңсин. Жазуу качпайт! – десем ыраазы боло түштү көрүнөт, кудундап калды.

Эмнеге мынча калдалаңдап ашыгам. Өзүмө-өзүм түшүнө албай кыжаалат болуп үйгө кирсем. . . Шум дүйнө! Жүрөк үштүкөн кепти үйдө олтурган Төлөгөндүн жубайынан угуп, безге сайгандай чоочуп кетиптирмин. Каңырыш угуп алган жокмунбу деген кызда:

- Эмне?! – деп чаңырып жибердим. Аркы бөлмөгө кирип келинчегимен:

- Ушул чынбы? – десем, жаш чайган жүзү менен “ооба” деп башын ийкейт. Сыртка кандай атып чыкканымды билбейм?!

Караңгыда кадамдарым маанисиз туш келди ташталып, өз аягыма өзүм ээ боло албай калдым. Бир убакта эсимди жыя: “кечир Каке, эгер бизден аз айып көп күнөө кеткен болсо, кечире гөр!” - дедим көзүмдөн жашым шорголоп.

Биз турган үй, агасы Гүлмураттын үйүнө жакын эле. “Калмураттын буюмдарын ала келсин!” - дешкенинен, өзүң мындан бир канча күн илгери “сеникинде туруп турсунчу” деп таштап кеткен сары чемоданыңды көтөрүп алып, үйүнө бет алдым.

Ошонун эртеси жарма досторуң, биз, үн-сөзсүз жер тиктей өзөгүбүз өрттөнүп, сенин короондо оозубузга кеп келбей жабалактап турдук. Адам тирүүсүндө эч качан баркка жетпейт окшобойбу. Сенин мынчалык шашылып

эрте кетишиңе өзүң күнөөлүсүңбү же акыл-эс, көрөңгө, өнөр дегенден куру-жалак калып бараткан заман өзү күнөөлүбү?!

Качан гана табытың кошо жүктөлгөн эски машиненин дөңгөлөгү ордуна козголгондо, сенден ажыраганыбызды түшүндүк. Шаардагы досторунун атынан Рыспай экөөбүз жөнөп калдык. Бет маңдайымда олтурган Рыспай экөөбүз анда-санда оор үшкүрүнүп, кайгылуу тиктеше калабыз.

Эзелтен өнөрпоздорго бай Ак-Талаа жергесине мындан үч эле күн илгери Жаныбектин жакшылыгына келип кеткенимди, эми минтип жамандык менен жакын адамыбызды жерге жашырганы баратканыбызды эстегенде аттиң, дүйнө. . .

1992-жыл. 18-август.

Таңкы саат сегизде жабалактаган студенттер айыл-чарба жумушуна камынып, университеттин алдында турдук. Аз өтпөй автобус келип, жабыла чуркап жөнөдүк. Ак көйнөк кийген кара тору бала сары чемоданын көтөрүнүп, биз менен катар ашыга автобуска чуркап жөнөдү. Капыстан чемоданынын оозу ачылып кетип, ичиндеги дүйнөсүнүн бардыгы чачылып эле жатып калды. Автобустун оозунда тыгылышып кире албай турган Ат-Башылык Айбек Орозакунов деген бала экөөбүзгө күлкү табылбай араң турган жаныбыз, ыкшып күлүп калдык. Кийин ойлосом, ошол чачылган дүйнөсүн жыйнап жаткан бала Калмурат экен. . .

Андан кийин эки айлык эстен кеткис күндөрү менен айыл-чарба жумушунан тараган соң Калмурат, Айбек болуп бир бөлмөдө чогуу туруп калдык. Ал кезде биз Советтер Союзунун акыркы доорунда мектептен билим алып калган китепкөй жан элек. “Нуска” дүкөнүнөн Сооронбай Жусуевдин “Күмүш жылдыз” деген китеби колума тийип калды. Кучак толгон китептерди көтөрүнүп Айбек экөөбүз бөлмөгө келсек, Калмурат комузун кыңгыратып олтуруптур. Сооронбайдын китебин менден алып, коңшу бөлмөгө кирип кетти.

Күндөр өтүп жатты. Бара-бара Калмурат экөөбүз жакындан сырдашкан курбуларга айландык. Бир күнү комузунун толгоосун бурап:

- Мен бир обон жараттым. Угасыңбы?! – деп калды. Азыр ойлосом, ошол саам анын алгачкы обонуна анчейин деле маани бербептирмин. Бир билгеним, жаштыктын деми менен ашыктык отуна алоолонгон Калмурат ак жуумал бир кызга ашык болуп обон жаратканы, ал кызды өмүрүнүн соңку күндөрүндө да сезиминде терең аздектей тургандыгын өз оозунан эки-үч курдай эшитип калдым.

Анан мезгил тынбай агып, жылдар жыла берди. Калмураттын тагдыры татаал экен. Ушул жылдар аралыгында турмуштан алган катуу соккусуна

кошул-ташыл болуп, энесинен айрылды. Турмуш аны бирде өргө түртсө, бирде орго салып, каалашынча калчай берди.

Көпчүлүк учурда анын көктүгү, намыскөйлүгү талантынын жарк деп ачылышына тоскоол болуп койду көрүнөт. Бир канча ирет “чыгармачылыгына шарт түзөйүн” деген адамдардан өзү оолак качып, убактысын да текке өткөрүп жиберген күндөрү болду. Ардандыбы, же куру намыска алдырдыбы? Мен бул кыялын эч түшүнө алчу эмесмин. Жедеп көнүп бүткөн тели-теңтуштары, ал мүнөзүнө маани деле бербей калчубуз. Бир билгеним, анын жакшы санаалаштарынын дээрлик көпчүлүгү кыргызга келген бир талант экенин түшүнүп турсак да, ичибизден кан өтүп кейсек да жакшылап колдоо көрсөтө албадык. Өкүнүчтүү. Бирок, аттиң, бардык достору өзү айткандай: “итке минген кедей”, чөнтөгү жукалардан элек.

Эми анын бардыгы өтү-кетти. “Кежир экенсиң!” - деп канча жолу какшасам мойнуна албаган жаны, көзү өтөөрдөн аз мурда кайталап айткан “кежирсиң” деген кебиме баш ийгендей муюй түштү да, аздан соң кечирим сурай: “эми түшүндүм, кежир экенмин, Даке, кечирчи” - деди, кайран Какем!

Теңтуштарынан өз мезгилинде Рыспай Исаков жана Жеңишбек Эдигеев, акындардан Акбар Рыскулов менен Жумадин Кадыров сыяктуу агайларыбыз - Калмурадтын талантын тереңден талдай билип, көпчүлүк учурларда колдоо көрсөтүп калышты. Айрыкча, чөнтөгү жукарып, кысталып турган кыйын кезеңдеринде бир нече ирет анын ажатын ачышканы, моралдык жактан дем болуп беришкени, бизге жакшы маалым.

Анын бир мыкты сапаты поэзияны терең түшүнө билип, салмактуу обондорду чыгаргандыгында. Али күнгө дейре, татаал вариациялардан турган обондорду комуздун коштоосунда Калмурадтай кубулжутуп черткен, бир да кишини көрө элекмин.

Ак-Талаанын боз чаптуу адырын этектей, чакан айылдын калың мүрзөсү жайгашкан. Калың эл Калмурадты акыркы жайына узатышканы кабактарынан кар жаап, үнсүз жерди тиктей тунжурашат. Бир ууч топурак алаканга толгон соң, шаардагы досторундун атынан атап топурак салдык.

Качан сени кара жерге жашырып бүтүшкөндө, агаң каргылданган үнү менен калың элге кайрыла:

- Эл-журт! Менин иним Калмурат кандай адам эле? – деп калды.

- Жакшы эле! – дедик жапырт жабыла.

- Эл-журт! Калмураттын кимде карызы бар эле? – деди.

Ошол жерден бардыгыбыз куураган курсактын айынан карызга белчесинен баткан Калмураттын татаал тагдырын түшүнүп турсак да, аргасыз унчуга албай, “карызы жок эле!” - дедик калп айтып. Оо, турмуш, сен неге мынча адамга шорду арбын бергенсиң?!

Мындан бир нече ай илгери калаага концерт койчумун деп таманы тешилип, бир нече ирет кап курсак чиновниктердин эшигин түрткүлөгөндө, эмнеге анын чүкөсү айкүр түшкөн жок?! Ансыз да жарга такалып турган маданиятыбызга жөлөк болоюн деген ойдон куру-жалак калган өкмөтүбүз мындай таз кейпин кийе берсе, анда шорубуз арылбасы, айдан ачык. Ары-бери урунуп жүгүрүп жүрүп өткөргөн ошол концерти, анын алгачкы жана акыркы концерти болуп кала берди.

Өмүрүң кыска болгону менен ат көтөргүс мукам обондорду жаратып, саз жашап өттүң. А мындай өмүрдү, маңыздуу өмүр дейт. Сенин экинчи өмүрүңдүн доору, жакында башталат. Акыл-эсти маң кылган 21-кылымда жашап жатып, жүрөктөн өтүп жүлүнгө жеткен обондорду жаратканыңдын өзү - эрдикке тете иш.

Ичке толгон күйүт менен шаарга кайтып келе жаттык. Унчукпай үнсүз ойлор менен алек болуп, Калмураттын өлүмү менен эч келише албай, утуру үшкүрүнөбүз.

Көзүм илинип кетиптир. Оң капталымдан бирөө түрткүлөгөнүнөн, ойгонуп кеттим. Калаага жакындап калыптырбыз. Рыспай мени элейип көпкө тиктеп туруп:

- Калмураттын ыры! – деди. Радиодо сенин соңку жараткан “Болоюн сенин Боогачың” деген ырың жаңырып жатыптыр. Каңырыгыбыз түтөп кетти. Айланадагылар сенин сыбызгыган обонундун сыйкырына магдырап, кулак төшөшөт.

Бизге мурас калтырып кеткен чыгармаларыңа каниет кыла, “өлбөй кал, досум! - деп жибердим.

Өткөндө агасы Гүлмуратка жолугуп коеюн деп үйүнө кире калсам, эчаккы өткөн окуяны эске салып, жүк үстүндө ээсиз калган сары чемодандын чалдыбары чыгып турат. Атасынан эс кире элек кезинде ажырап,

жетимдиктин запкысын тарткан бала, мындан бир канча жыл илгери шаарга жалгыз чемоданын көтөрүнүп окууга киргенин элестеттим.

Анын чемоданынан башка карманган байлыгы - акылы жана угармандарын сыйкырлай алчу өнөрү бар боло турган!

Изденүү

Агезде мен Күн менен кошо туруп, Күн менен кошо жатчумун. . .

Күндүн мурду көрүнөөр замат, өзүмдү аманат катары табыштап жатып:

- Оо, Улуу Күн! Бүгүнкү күнүм кандай өтөт, өзүңө гана маалым. А мен болсо, ишке жөнөдүм. Кечке чейин мени эсен-соо сактап, Түнгө тапшыр! А Түн экөөбүз эзелтен сырдашпыз. Мени кечиргей экенсиң! Оокат деп жүрүп, сени менен сырдашканга эч убакыт табылбайт! Аман болсок, далай ирет сырдашаарбыз! – деп өзүмдү түндө жаткан деңиздин жээгине калтырып коюп, жумушка ашыгам.

Анан керелден-кечке иш деп атып, убакыттын кандай учканын аңдабай калчумун. Качан гана Күн уясына батып баратканын көрө калып, кокуй,

өзүмдү деңиздин жээгине эле калтырып келбедим беле? Ата Журтунан алыс жүргөн неме, эмне кылып атты болду экен деп санааркап, ар күнү түнөчү жээктен өзүмдү издеп жөнөчүмүн.

Адамдар мен сыяктуу өзүлөрүн издешет болду бекен? - деп өзүмө суроо салчумун. Бала күнүмөн ушундаймын. Өзүмдү издегенге маш болуп бүткөм. Муну мага эч ким үйрөткөн эмес. Менимче, бул жаман өнөр эмес болуу керек?! Өзүңдү издегениң өмүрдүн натыйжасын издегенге тете эмеспи. . .

Мен ошондо өзүмдү иңир киргенде эле издеп, катуу жаңылыпмын. Издегенге убакытты аябай аз бөлчүмүн. Көрсө, адам өмүр бою ар бир баскан кадамынан өзүнүн калган издерин изилдешке, ар күнү өзүн жоготуп ийбей издеп таап алышка милдеттүү экенин жылдар өтүп, кеч түшүнүп жатканыма өкүнөм?!

Издеген жаман эмес. Турмуштан жакшы нерсени издеп жүрүп өткөн жакшы. Баарынан жаманы, издебей коюу. Тагыраак айтканда, изденбей калуучулук. Жашоодо адамдар экиге бөлүнөт. Изденгендер, анан изденгенден эрингендер.

Айрымдары изденип олтургандан эринишип, изденип жүргөндөрдү аңтарганды жакшы көрүшөт. Эң оор күнөөлөрдүн бири деп эсептейм. Кудум уурулук сыяктуу. Кимдир бирөөнүн жан дүйнөсүнө кол салып, оюн уурдагандан Кудай өзү сактасын. Чоң кылмыш!

Эгер сен кылмыш кылгандан, киши өлтүргөндөн, уурулук кылгандан, карактагандан, анан калп айткандан корксоң, анда ушул сапаттар издегенге кам көрө ала турган, эч качан урабас шатылардан болуп берээрине ишен!

Ошол шаты менен талбай өйдө чыгып олтуруштун өзү, албетте, кажыбаган кайратты, ноюбас эркти талап кылат. Башка нерседен коркпосоң

да эркинди жоготкондон, кайратыңды качыргандан корк! Кайрат менен эрк - адамды эч качан сатпаган, алдабаган достордон.

Шатыдан кулайм – деп, коркпо достум! Көкүрөгүң тунукпу, анда ал шаты сени эч качан кулатышка акысы жок. Жийиркеничтүү иштерди жасап жүргөндөрдүн жүзүн көргөндө - жийрикенген эле жакшы. Жүзүң курсун! - деп өз жүзүңдү буруп кетип, таза сактап кал. Ириде, көңүлүң түз, түсүң ийги болсун!

Байкайсыңбы, курбум, өзүн издебей унутта калтырып коюшкандардын дээрлик бардыгы, жаман иштерге кириптер болуп атышканын. Турмуш мага эчен курдай: “изденсең, жүрүп олтуруп өзүңдү табасың!” – деген.

Ошондон бери карай өзүмдү кеч күүгүмдө гана эмес, күндүзү да түнү да издеп олтуруп, изденип жаңы тапкандагым. Кай бирде таап алып төбөм көккө жете кубансам, кай бирде турган эле жерден өзүмдү жоготуп ийе жаздап, күйбөгөн жерим күл болгон учурлар көп болду. . .

Менимче, Улуу Теңир пенде баласын жарык дүйнөгө жаратаардан мурда, оболу ар бирине арнап Жол даярдап алат болушу керек. Анан ымыркай ыңаалап жерге түшкөндөн тартып, Теңир өзү даярдап койгон жолуна түшүп алып, сапарын улап жөнөмөкчү?!

Ал жолдо пенде баласынын таянаар жөлөгү, өйдөдө өбөгү, уга турган курбусу, айта турган акылга мол устаты “турмуш” гана болоору турган иш.

Ошол жолдон адашпаганга аракет кылышыбыз керек. Айрымдары башка бирөөлөрдүн жолуна түшүп алып, өз жолун жоготуп алышат. Жолунду жоготуп алдыңбы, анда тез арада таап алганга умтул. Эзелтен элибиз: “эсиң барда, этегиңди жап!” – деп какшап келатат. Кокус, шайтан-шабыр азгырып жолундан жазгырса, көздү жумуп, кулакты жапканга үйрөн. Андайда акылга салып, жалгыз гана көкүрөктү тыңшагандан өтөөрү жок. Көкүрөктү тыңшаганың, Кудайды тыңшаганың. . .

Акыл да алданып калышы ыктымал. Ким билет, же айрымдарынын акылын шайтан аралап кеткенденби, акылдуумун деген жандардын да айбанга тете иштерди жасап, кай бирлери акылынын азабын тартып атышканына күбө болуп эле жүрбөйбүзбү?! Мээдеги ойлорду эмес, көкүрөктөгү ойлорду көрө билгенге үйрөнсөк. . .

Өкүнүчтүүсү, жашоодо эчен ирет жаңылып-жазат экенбиз. Кудайдан жатсам-турсам: мурда кетирген жаңылыштыгым кайра кайталанбасын деп тилек кылам!

Адам өмүр бою жаңылыштык кетирет. Эс-акылдуу адамдар гана бир кылган жаңылыштыгын кайра кайталабайт.

Жашоого из калтырыш - ар пенденин улуу милдети! Бирок, ошол из кандай из болуш керек, маселе ошондо.

Турмуш түшүнгөн адамга өтө оор. Турмушту сен түшүнбөсөң – анда сени турмуш түшүнгөнгө акылуу эмес. Аны тааный билүү маанилүү.

Көзүн май басып, түкүрсө түкүрүгү жерге түшпөй калгандардын дээрлик бардыгы - турмушту унутта калтырышкандар. Алардын жазасын колуна бере турган да турмуш!

Башына тоодой кайгы үйүлүп, көңүл чөгүү деген илдеттерден улам жашоодон түңүлүп жанынан кечкендерге Жараткан өзү жар болуп, жарыгын тийгизсе экен! Аларга да ошол саам турмуш өз залакасын тийгизип коюшу ыктымал.

Турмуштан коркпойлу. Турмуштан корксок - турмуш бизди жазалайт. Турмуштун тилин таап, бир келишимге келели. Турмуш өзү сүрдүү болгону менен анын ичи ажайып кенен. Кайсы бир китептен окуганым бар, киши корккондо өзүндөгү күч-кубаттын жетимиш пайызын жоготуп коет экен.

Төшү түктүү баатырлардын да турмуш - таш-талканын чыгарган. Турмуштан коркпош үчүн сөзсүз эле баатыр болуштун зарылдыгы жок да.

Турмуштун өйдө-ылдыйына туруштук берүү үчүн аң-сезимибиз таза, эркибиз бекем болгону абзел. Аң-сезимиң таза болбосо, кайрат менен эркиң да анын алдында алсыз. Демек, баары биригип, бир бүтүндүккө айлануусу зарыл.

Бизден кийинки урпактарга, биздин баскан жолдордон таза гана издер калсын. Турмушта баарынан ашкан азап, өзүн таппай жүрүп, өмүрдү текке өткөрүп жиберүү. Ошону ойлоп, ошондон корколу! А калганы, боло жүргөн нерсе.

Сага!

Турмушта сагыныч болбосо, анда адамдар бири-биринин баркын билбей калышмак. Көпчүлүк адамдар: «сагынычтан өткөн азап барбы, адамды санаага салып саргайтып жиберет» - дешет. А мен тескерисинче сагынычтан жашарам. Жаша түбөлүк сагыныч!

«Күтүүдөн өткөн азап барбы?» - дешет айрымдар. Жакын адамыңды сабыркап, санаага малына күткөндүн өзү канчалык рахат экенин айрымдары баамдабай калышат окшобойбу. Күтүү да, сагыныч сыяктуу жакыныңдын караанын алда канча аруу көрсөтө турган көрүнүш экенин - эске түйө жүргөн дурус?!

«Кудай кайда, барбы?» - деп бир канча ирет жаным кейигенде жаратканга акаарат айтып алган учурларым болду. Ошол саам да, эмнегедир Кудай жүрөгүмдөн чыкпай туруп алганын жакшы билем!?

Алдындагы арактан тартып ийип, «түбүбүзгө ушул арак жетет!» - деди мукам үндүү обончу досум. Саамга анын мундуу каректерин тиктеп олтуруп, чын ыкластан айтып жатканына ынаандым. Айтканындай, ошол досум эртеси арактын айынанбы же тагдырдын жазмышынанбы, жалган жашоого түкүрүп туруп кете берди.

Дин адамдын башын айланткан апийим – деген Ленин. Сүйүү да апийим сыяктуу. Бар болгон айырмасы апийим заматта акылды алса, а сүйүү алгач жүрөктү ээлеп, күч алып кетсе соңунда апийим тариздуу акылды алып коет.

Ажалдан коркпой – абийириңен корк!

Менин бир эле диним бар. Ал менин – абийирим!

Адам өзүнө карата айтылган чындыкты эч качан мойнуна албайт. Качан гана ажал сааты жакындаганда, чындыктын эмне экенин түшүнөт.

Бейиш – энелердин таман алдында дейбиз. Эне мээримине эч нерсе теңдешсиз дейбиз. А дейбиз, бу дейбиз. Баары бир тирүүлүктө эне баркын биле албай келебиз.

Кыргыз башка элдерден момундугу менен, кең пейилдиги менен, каарына келгенде баатырдыгы менен батылдыгы менен айырмаланат деп жүрүшөт. Ошону менен бирге сөз байлыгы менен да айырмаланат болуш керек.

«Кепиниң өрттөнсүн», «өлүккананды көрөйүн», «кара башыңа көрүнсүн», «балаңдын боор этин жеп кал» д.у.с. сөздөрдү угуп олтуруп, дүйнөдө бир да эл кыргыз элиндей душманын үрөйдү учурта каргай албаса керек деген бүтүмгө келдим?! Каргыш сөздөргө чынында кыргыз - бай!

Жаным кейип иштен кайтып келе жатсам, коляскада олтурган эки буту жоон санынан жок киши: «кайрым кыл, бурадар!» - дейт. Ал кишиден айрымаланып бар болгон байлыгым - он эким мүчөмдүн түгөл экенин эстеп,

жанатан кейип жаткан жаным, көңүлүм чайыттай ачыла түштү. Ошого каниет дедим...

Мурда байлык колдун кири - дешчү адамдар. Азыр ушул сөздү эч ким айтпайт, кашайып...

Кайсы бир майрамда аянтка чыксам, калың элдин көпчүлүгү майрам шааниси кылып, калп жылмайыпса дагы көздөрү ыйлап турушканын көрүп, ошондон кийин шаан-шөкөттөрдө аянтка барганды койдум. Көр турмуш калың элдин жонунан кайыш тилип жаткан замана...

Акыл үйрөткөндү жакшы көрөбүз, өзүбүз акыл үйрөнбөй туруп...

Мага турмушунда оор сокку жеген адамдар менен сүйлөшкөн кыйла жеңилірээк. Турмуштан жабыркаган жаралуу жандар гана жаман адаттардан оолак качат эмеспи.

Мен өзүмдү, бактылуу жандардын катарына кошом. Себеби жүрөгүмө өкүнүч да, кубаныч да, сүйүү да батат...

Жазды сүйүп, кызды сүйүп - жүрөгүм калбыр болгону калды!

Бйлагандын көзү жаман дегенге, кошула албайм. Мереz адамдар гана ыйлашпайт...

Такымын тарап, турмушта алчы-таасын жеген тапандардан корком.

Сокис курбум туура айтат: «Жок, мен андай адам эмесмин дегендер, ошондой адамдар» - деп!

Жер бетинен адамдагы бардык илдет-сыркоону алып туруп, боорукерлик деген илдетке чалдыктырып койсо - эң сонун болмок.

Мактоо сөзгө семирп кеткен көп жанды көрдүм, асти, арыктап кеткен адамды көрө албай койдум.

Депутаттыкка талапкерлигин коюп жаткан капчыгы калың бир адам, калың журтка тамагы айрылгыча кыйкырып жатты:

- Айланайындар, деги кайда бара жатабыз? Элибиз жокчулуктун айынан тентип кетти го?! - деди оозу-мурду кыйшайбай туруп. “Бали, чыныгы актер ушул экен!” - деп талантына тамшандым.

- Сүйүүнүн сүрөтүн тартып бераласыңбы? – деп төбөсү элге көрүнгөн сүрөтчүгө кайрылсам, жооп бералбай мукактанып калды.

Сүйүү - деген сөздүн өзү сүрдүү. Азыркы тапта ушул сөздү сүрдөшпөй айткан адамдарга таңданам.

Оттору күйүшпөй калып, ажырашып кетишти! - деди бири. Жакшынакай эле күйчү, күйүп-күйүп атып оттору күлгө айланып калды да дедим.

Башымды жууп жатсам аялым: «Ай-ий, аябай кирдеп кетипсиң?!» - деди. “Ооба!” - дедим шуу үшкүрүп. Бала кезде аябай баёо элем!

Жетилген куракта «Болот кантип курчудуну» окудум. Корчагинге таасирленип, мен ар бир күнүмдү адамдарга жакшылык кылуу менен баштайм дедим. Анан бош боло калганда, колунда оор сумкелерин көтөрө албай келе жаткан улуу кишилерди издеп жөнөчүмүн. Колунан ала коюп, үйүнө чейин жөө жалаңдап жеткиришсем, кай бирлери күлүшчү, кай бирлери алкашчу. “Рахмат!” - деген сөзгө жетине албай кечкурун, “мен бүгүн канча кишиге жакшылык кылдым деп, өзүмчө ойго батчумун. Азыр неге андай эмесмин?!

Бир мыкты жөндөп кага албай убара болуп жатканымды көрүп, өлүм алдында жаткан энем оор энтигип, ачуу үшкүрдү:
- Ай, балам, ай, кантээр экенсиң?! Калем кармашты го билесиң, кашайып, балка кармаганды билбей жатпайсыңбы?!

Энемди түбөлүк жайга узатып жатып жана бир тиктедим. Жакшы адамдар өлгөндө сулуу көрүнөт деген, чын окшойт. Энемдин жүзүнөн нур чачырап, жылмайып турат. Мындай сулуу аялды эч жерден көргөн эмесмин. Атүгүл оорунун азабын аябай тартып, жаны кейип турганда да ажарынан жанчу эмес. Ушуну эстегенде жанымды коерго жай таппай кетем. Кудай энемди жаратканда, сулуулугуна кошо ички дүйнөсүн да бай кылып жараткан тура деп көп ойлончу болдум.

Коомдук жайларда сиркеси суу көтөрбөй үтүрөндөп жооп берген адамдарга ар күнү күбө боло берип, үйгө кайткан кезде менин да сиркем суу көтөрө албай кыйналчу болдум.

Үйлөнгөнүно бир ай болбой жатып, көңүлү чөгүп турган досума кайрат айттым:
- Досум, көп кейий бербечи! Үйлөнгөндөн кийин да арасында бир аз, бир аз жакшы күндөрүң деле болот!

Жаңы үйлөнгөн жаш жубайлардын үлпөтүндө олтурушуп, кубанычтары коюндарына батпаган адамдарды карап: «Булар эмнесине сүйүнүп жатышат?

Жашоо опурталдуу экенин, жаш жубайлар алдыда канча ашуу ашып, жол басаарын бир эстеп коюшпайбы?! – дедим.

Ар бир таанышкан адамдымдын алгач көзүнө үңүлө тиктегенди адат кылып алдым. Биринин көз нуру өчүп калган. Биринин көз оту жанат. Биринин көзүнөн заар чачырайт. Көздөрдү тиктеп олтуруп, көп нерсени үйрөнүүгө болоорун баамдадым.

Эки саат ээги-ээгине тийбей сүйлөп жаткан адамды көрүп алып, “мынчалык сөз байлыгын кайдан жүрүп топтогон?” - деп тан бердим.

«Тий-тий десен тийбейт, тийбе-тийбе десен тиет» - деген табышмакты кыргыз текей терип жүрүп чыгарбаганын түшүндүм. Сыягы, адамдын ички табийгый түзүлүшүн терең түшүнүп, турмуштан каныккан кайсы бир кыргыз ойчулу ойлоп чыгарып койсо керек. Аны биз бир өңүттөн карап алып, баланын табышмагы катары санап жүргөн турбайбызбы, кургурдуку. Адам табияты да дал ушул табышмак сыңары «ай, жаман иш жасаба» деп буйрусан жаман ишке барып, «жаман иш жаса» десең жаман иштен оолак качкан кокуй-наалаттардан болот эмеспизби?!

Ар качан кыялдын жетегинде жүргөнүмдү көрүп, жаны кашайган атам:
- Ой, булут минип жүрө бербей жерге түшсөң боло, байболгур! – деди.
- Жерге түшкөндөн коркуп жатсам кантейин, ата!

Жер бети жексен болмоюн, эзели тынчтык орнобой калды сыяктанат.

Жүрөгүмдү тыңшап жаткан доктурга:
- Жүрөгүм эмне деп сүйлөп, эмне деп ыйлап жатканын алдыгы сиздин аппарат айтып бералабы? – дедим.

Көз доктурдун кабылдамасында олтуруп, башыма бир ой кылт этти. Азыркы технологиянын аркасында, көз оорунун бир канча илдеттерин оппоной дарылап коюшканы менен көзүн май басып, көпкөлөң тартышкан адамдарды сакайта албай жаткышканын карачы?!

Кетирген кемчилигим үчүн албетте, уялам! Жана Жараткан алдында жооп берүүгө толук даярмын!

Коркок адамдарды көпчүлүк жек көрүшөөрү ырас. А мен коркок адамдарды урматтайм. Табиятынан коркок жаралган адамдардын ыпылас иш жасагандан да коркуп турушкандарына, эчен курдай күбө болгон жайым бар.

Мен бир күлкүчү кызды жакшы билем. Качан көрбө каткырып-күлүп, шатыра-шатман жүрөт. Ошого жараша көп да ыйлайт, кургур!

8-март... Алдыда эрди-катын баратты.
- Мага эмне белек алып бересиң, алтыным? – деди аял жалооруй.
«Алтыным, кечирчи! Акча болсо, атаңгөрү?!» - деген кепти айтат экен деп, эркектин кебине кулак төшөсөм:
- Жөн басчы! Эми сеники жетишпей тургансып! – деп бурк этти эри.

Өзүм жөнүндө жакшы пикир айтуудан алысмын. Анткени, көзүмө ириде - өзүмдүн кемчиликтерим көрүнөт.

- Мен ушак сөз айткандан алысмын! - деди бир курбум.
- Балким?! Бирок, уккан кулакка жазык жок деп, көрбөй туруп укканыңды айтып келгендин өзү ушакка жатпайбы?!

Мен үчүн эң чоң жоготуу, кетирген каталарымды кайра кайталап алгандыгым.

Акчанын артынан адам тоголонбой, адамдын артынан акча тоголоноор болсочу!